

Mäkitupalaisen tyttärestä kirjailijaksi. Matilda Roslin-Kalliola ja kansallisen kirjoittamisen monet muodot

Reija Lång

Matilda Roslin-Kalliola (1837–1923) oli merikarvialainen mäkitupalaisen tytär, ompelija ja kauppias, josta tuli Kirjailijaliiton jäsen vuonna 1922. Artikkelissa tarkastellaan Roslin-Kalliolan kirjallista toimintaa kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta. Mikä mahdollisti sivistyneistön ulkopuolelta tulleen naisen kirjailijana toimimisen 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa? Mikä motivoi häntä kirjoittamaan?

1800-luvun puolenvälin jälkeen Suomessa alkoi olla kirjallisen toiminnan edellytyksiä myös alemmista sosiaaliryhmistä lähteneelle suomenkieliselle väestölle. Kirjoittamisen mahdollisuuksia synnyttivät muun muassa suomenkielisen lehdistön nousu, suomenkielisen kaunokirjallisuuden kysynnän lisääntyminen ja modernin lukemiskulttuurin muotoutuminen. Kirjoittamista tukivat myös suomalaisuusliike ja yleinen kansanvalistushenki, jotka loivat henkisiä ja aineellisiakin kannustimia vaatimattomissa oloissa eläville ihmisille itsensä kehittämiseen. Muualta kuin suoraan sivistyneistön keskuudesta tulleiden kirjoitushaluisten ja kirjoittamista harrastaneiden joukko oli 1800-luvulla kenties laajempi kuin vielä edes tiedämme. Tähän mennessä tiedossa ovat lähinnä ne harvat, jotka kykenivät saavuttamaan aseman julkaisseina kirjailijoina. Yksi heistä oli Matilda Roslin-Kalliola (1837–1923), mäkitupalaisen tytär.

Artikkelissani kysyn, miten ja miksi Matilda kirjoitti. Roslin-Kalliola eli vaatimattomissa oloissa maaseudulla vailla oman sivistyneistösuvun tarjoamaa sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista pääomaa. Miten hänestä kuitenkin tuli kirjailija? Mikä mahdollisti hänen kirjoittamisensa? Entä mitä kirjoittaminen hänelle merkitsi? Roslin-Kalliolan kirjoitusmotiiveja tutkiessani huomioni kohteena ovat varsinkin kirjailijan omasta ajasta nousseet ja hänen omaan kirjoitustyöhönsä liittyvät perustelut ja merkitykset. Tärkeimmät lähteeni tässä suhteessa ovat teokseen *Viestini menneiltä sukupolvilta* (1921) sisältyvä omaelämäkerta *Kansannainen kirjailijana* ja siihen liittyvät kirjailijan omat muistiinpanot sekä Roslin-Kalliolan kirjeenvaihto eri tahojen kanssa.

Kirjoittamisen ymmärrän hyvin laajasti: se kattaa moninaisen joukon tekstejä runoista, kertomuksista ja näytelmistä lehtikirjoituksiin ja uskonnollisiin teksteihin, muistiinpanoista ja käsikirjoituksista valmiisiin kirjoihin. Matildan tekstejä lukiessani olen kiinnostunut ennen kaikkea niiden taustalla olevista kirjoittamisen motiiveista. Kirjoitusmotiivien näkökulmasta näen Roslin-Kalliolan kirjallisessa toiminnassa kolme kirjoittamisen osa-aluetta, joille hänen keskenään hyvin erilaisetkin tekstinsä asettuvat. Yksi niistä on kansallisesti inspiroitunut, osallistuva kirjoittaminen. Toinen tähtää perimätiedon säilyttämiseen, ja kolmatta voi kutsua tutkivaksi kirjoittamiseksi.

Mikä mahdollisti kirjoittamisen?

Matilda Roslin-Kalliola vietti miltei koko elämänsä Merikarvialla, pohjoisen Satakunnan rannikkopitäjässä. Juha ja Karoliina Ahlrotin mäkitupalaisperheeseen toukokuussa 1837 syntynyt Matilda eli muutaman vuoden ikäisestä kasvattina äidinpuoleisten sukulaistensa, Merikarvian kirkkoherran vanhan lesken ja tämän kahden aikuisen tyttären luona. Muutto Pohjan sahalle Ahlaisten ja Merikarvian rajalle vuonna 1878 ja oman kauppaliikkeen avaaminen merkitsivät ompelijan työn vaihtumista kauppiaan ammattiin. Vuonna 1880 Matilda avioitui puuseppä Gustaf Roslinin kanssa. Avioliitto päättyi lapsettomana erilleen muuttamiseen kuusi vuotta häiden jälkeen. Samalla kauppaliike joutui pesänselvitykseen. Koko omaisuutensa menettänyt ja pahasti velkaantunut Matilda työskenteli sittemmin kauppa-apulaisena eri puolilla pitäjää, kunnes 1880-luvun lopulla, noin 50-vuotiaana, palasi pysyvästi Merikarvian kirkonkylään. Näihin aikoihin hän myös ryhtyi päätoimiseksi kirjailijaksi. (Roslin-Kalliola 1921, 11–15, 36–39.)

1880-luvulla aika oli monin tavoin suotuista kansan keskuudesta lähtöisin oleville ja suomeksi kirjoittaneille rekrytoitua kirjailijoiksi: erityisesti kansanvalistuspyrkimykset sekä yleinen luku- ja kirjoitusinnostus olivat kasvattaneet kirjoituskykyisten ja -haluisten ihmisten joukkoa. Matilda ei ollut käynyt koulua muutamaa viikkoa pidempään, mutta sai silti oppia varsin paljon ollakseen 1830-luvulla syntynyt mäkitupalaisen tytär (Lähteenoja 1923, 100; Wilkama 1938, 2–4, 6, 62). Hän oppi jo lapsena lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan ja oli oman kertomansa mukaan innokas lukija ja tiedon kerääjä [1]. Opinhalun ja lukuharrastuksen korostaminen kulkeekin selkeänä juonteena läpi Roslin-Kalliolan lapsuuden- ja nuoruudenmuistelmien heijastaen yleistä lukemiskulttuurin muutosta, joka 1800-luvun puolenvälin jälkeen alkoi ulottua yhä laajemmin yhteiskunnan eri kerroksiin. Uskonnollisiin teksteihin keskittyneestä *intensiivisestä* lukemisesta siirryttiin *ekstensiiviseseen*, aina uusia tekstejä etsivään lukemiseen, johon liittyi usein myös Roslin-Kalliolan kuvaamaa tietojen oma-aloitteista hankintaa. (Mäkinen 1997, 26–31, 310–313 ja passim.)

Myös kirjallisuuden tarjonta oli monipuolistunut ja saatavuus parantunut. Suomenkielisiä painotuotteita rajoittaneen sensuuriasetuksen kumoaminen vuonna 1860 sekä suomenkielisen kirjallisuuden julkaisijoiden kuten K. G. Weilin ja A. G. Göös, K. J. Gummeruksen ja Werner Söderströmin toiminnan alkaminen 1870-luvulla olivat lisänneet suomenkielisen kirjallisuuden määrää. Pääasiassa suomeksi kirjoittanut Roslin-Kalliola hyötyi varmasti kirjailijana suomenkielisten tekstien lisääntyneestä julkaisemisesta ja kysynnästä, mutta lukijana hänelle oli sekä suomea että ruotsia taitaneena kirjallisuuden saatavuuden paraneminen todennäköisesti vielä tärkeämpää. Sanomalehdet yleistyivät maaseudullakin, ja maahan perustettiin lukutupia ja kirjastoja – Merikarvialle jo vuonna 1861 (Santavuori 1961, 554–555).

Matilda saattoi tyydyttää luku- ja tiedonhaluaan myös Merikarvian pappilassa, jossa hän vietti lapsena paljon aikaa ja oli myöhemminkin usein nähty vieras: ”Mikään ei luonut mieleeni sellaista sunnuntairauhaa kuin istua yksin kirjojen ääressä pappilan suuressa salissa. [--] Koko sali valkeine gustavianilaisine kalustoineen ja rehevine koristekasveineen oli täynnä aurinkoa ja hiljaisuutta.” (Lähteenoja 1926, 88.) Pappila tuki näin Roslin-Kalliolan lukuharrastusta. Ehkäpä kirjoittamisen kipinäkin tuli sieltä, sillä kirkkoherran vanhempi poika ja Matildan hyvä ystävä Anton Forss kirjoitti runoja [2]. Kirjallisuuden harrastaminen saattoi joka tapauksessa toimia askeleena kohti omaa kirjoittamista (vrt. Ollila 1998, 46–47).

Roslin-Kalliolan tie kirjailijaksi kulki ajalle melko tyypilliseen tapaan runojen [3] ja sanomalehtikirjoitusten kautta. Varhaisia kirjoituskokeiluja olivat 1860-luvulla kirjoitettujen

runojen lisäksi fennomaaniseen pilalehteen lähetetyt lukijakirjeet 1870-luvulla. 1880-luvulla Matilda alkoi entistä aktiivisemmin lähettää tekstejään lehtiin. (Lähteenoja 1926, 143–155; Lång 2006, 21–23.) Myöhemmin hän totesi, että lehtikirjoittelu oli ollut tärkeä askel hänen kehittymiselleen kirjoittajana (*Satakunnan Sanomain Joululiite* 1916). Vahvaa kasvukauttaan elänyt suomenkielinen lehdistö oli merkittävä varsinkin suomenkielisten kirjoittajien mahdollisuuksille saada tekstejä julkisuuteen ja harjaantua kirjoittajina. Erityisen tärkeitä Matildan kaltaisille maaseudun kirjoittajille olivat maakunta- ja paikallislehdet. Niissä julkaisukynnys oli todennäköisesti valtakunnallisia lehtiä matalampi. Aineisto- ja työvoimapulassaan ne myös käyttivät mielellään lukija-avustajia pyrkien aktiivisesti rekrytoimaan heitä.[4] Sanomalehdet olivat pitkään myös tärkeä kaunokirjallisuuden julkaisumuoto ja tarjosivat siten mahdollisuuden kokeilla myös puhtaasti kaunokirjallista kirjoittamista (Landgren 1988, 394–397). Roslin-Kalliolan kaunokirjallisia kertomuksia ilmestyi alakertoina ja nurkkanovelleina *Satakunnassa* ja muissa alueellisissa lehdissä 1880-luvulta aina 1920-luvulle saakka (Lähteenoja 1926, 153–159, 162–167).

Aatteellisella tasolla suomenkielisten ja suomen kieltä käyttäneiden kirjoittamista tuki 1800-luvun lopulla fennomaaninen ajattelu, jossa suomenkielisen kirjallisuuden synnyttämistä ja vahvistamista pidettiin kiireellisenä ja ensisijaisen tärkeänä tehtävänä. Viljo Tarkiainen on kuvannut tilannetta ehkä aavistuksen kärjistäen hänen mukaansa ilmapiiri oli otollinen kaikille niille, jotka tunnistivat itsessään kirjoituskipinän – kaikki, mikä oli vähänkin suomalaista ja kansallista, otettiin kiitollisina vastaan. Erityisesti kannustettiin niitä kirjoitushaluisia, jotka tulivat kansan keskuudesta, sillä heidän ajateltiin parhaiten kykenevän kuvaamaan fennomaanisivistyneistöä kiinnostanutta aihetta eli kansaa ja sen elämää. (Tarkiainen 1904, 5, 74–75, 82; Molarius 1999, 79–80; Lappalainen 2000, 54.)

Suomalaisuusliike edisti suomenkielisen kirjallisuuden asiaa myös käytännössä esimerkiksi Kansanvalistusseuran julkaisutoiminnan kautta. Roslin-Kalliolan ensimmäiset itsenäiset julkaisut vuodelta 1897 ilmestyivätkin sarjassa *Kansanvalistus-seuran lehtisiä*. Kirjoittajia etsittiin myös muun muassa kirjoituskilpailuin jo 1850-luvun lopulta lähtien (Makkonen 2002, 16; Sulkunen 2004, 131, 143). Suomenmielisten lehtien toimittajat puolestaan tarkkailivat toimitukseen saapuvaa aineistoa mahdollisten kirjallisten lahjakkuuksien varalta (Närvä 1979, 35). Sivistyneistö auttoi kokemattomia kynäkäyttäjiä myös editoimalla heidän tekstejään ja toimittamalla niitä kustantajille [5]. Tällä tavoin uusia kirjoittajia etsittiin ja tuettiin, mutta usein he halusivat itsekkin tulla ”löydetyiksi” ja saattoivat olla hyvin aloitteellisia (Kurki 2002, 76 ja passim.). Esimerkiksi Roslin-Kalliola haki aktiivisesti julkaisumahdollisuuksia teksteilleen, otti rohkeasti yhteyttä potentiaalsiin julkaisijoihin ja hyödynsi kontaktejaan (Lång 2006, 31–34). Kyse ei siten ollut yksipuolisesta, vain fennomaanisivistyneistön omista motiiveista kummunnesta toiminnasta, vaan kirjoittajien ja heidän tukijoidensa välillä vallitsi ajalle ominainen sosiaalisen verkoston dynamiikka.

Epäviralliset suhdeverkostot ovat nykypäivänäkin tärkeitä, mutta kuten Marjatta Rahikainen on huomauttanut, aikana ennen julkisia rakenteita ja turvaverkkoja ne olivat elintärkeitä. Sukulaisista, tuttavista, ystävistä ja tukijoista koostuneen verkoston luominen, ylläpitäminen ja hyödyntäminen oli välttämätöntä kaikille yhteiskuntaryhmille. (Rahikainen 2001, 141.) Kirjallisten töiden tekijöille kontaktit ja verkostot olivat tärkeitä niin uran alkuvaiheessa kuin myöhemminkin [6]. Roslin-Kalliolan aloittaessa työtään kirjoittajana hänen ulottuvillaan olleet, kirjoittamista tukemaan kyenneet henkilöt olivat pääasiassa pappeja; myöhemmässä vaiheessa näkyviin tuli erityisesti toisilta naisilta saatu tuki esimerkiksi kirjailija Maila Talvion piirin kautta (Lång 2006, 40–46, 110–113).

Kirjoitusharrastuksen leviämisestä sivistyneistön ulkopuolelle kertoo osaltaan 1870- ja

1880-luvuilla kirjailijoina debytoineiden sosiaalinen tausta: yli 40 prosenttia heistä oli talonpoikien tai työväestön jälkeläisiä (Mielonen 1994, 28–30). Asia noteerattiin julkisuudessa, ja kansan keskuudesta tulleista, niukasti tai ei lainkaan koulutusta saaneista sekä etupäässä suomeksi kirjoittaneista henkilöistä alettiin puhua ”kansankirjailijoina” [7].

Ilmiö näkyi etenkin suomenkielisen kirjallisuuden kustantajana mainetta saaneen Werner Söderströmin kustantamossa, jonne kansa lähetti tekstejään niin ahkerasti, että Söderström ryhtyi 1880-luvun lopulla julkaisemaan vain heidän teksteistään koottua valikoimaa *Syvistä riveistä* (Häggman 2001, 74–75). Tämänkaltainen kehitys rohkaisi myös Matilda, joka kirjoitti Söderströmille vuonna 1889: ”[N]yt kun ’syvistä riveistä’ on noussut muitakin kirjailijoita, niin koetan minäkin onneani...” [8].

Kaiken kaikkiaan Roslin-Kalliola sai julkisuuteen kahdeksan omaa kirjaa ja yhden toimitetun teoksen, joiden myötä hän sai vähitellen huomiota aina Helsingin kirjallisissa piireissä saakka. 1910-luvun vaihteessa Roslin-Kalliolan kirjoja arvosteltiin muun muassa *Ajassa* ja *Valvojassa*, ja hänet mainittiin O. A. Kallion vuonna 1912 julkaistussa suomalaisen kirjallisuuden historiassa. Merkittävä tunnustus oli Suomen kirjailijaliiton jäsenyys vuonna 1922.

Fennomanian tuli

Niin Roslin-Kalliolan julkisista kuin yksityisistäkin teksteistä välittyy vahva fennomaaninen henki. Osin kyse lienee enemmän tai vähemmän tietoisesta kansallisesta retoriikasta kansallisen ideologian läpäisemässä kulttuurissa. Mutta taustalla vaikutti varmasti myös aidosti omaksuttu ajattelutapa, olihan Matilda varttunut yhdessä suomalaisen kansallisuusaatteen kanssa ja siten kasvanut fennomaaniseen ajatteluun. Hänen lapsuusvuosinaan 1830- ja 1840-luvuilla sivistyneistö oli kokenut kansallisen heräämisen, ja kun tuleva kirjailija eli nuoruuttaan 1860-luvulla, alkoi kansallistunteen ja fennomaani-ideologian levittäminen maaseudulle muun muassa kansanvalistuksen keinoin. 1870-luvulla Satakunnassa oli jo varsin tiivis suomenmielisten joukko, joka järjesti kokoontumisia kansallisten ja kansanvalistuksen tunnusten alla. Tavoitteena oli virittää velvollisuuden tunnetta ja sitoutumista isänmaata kohtaan sekä innostaa rahvasta kansalliseen työhön. Aatetta levittivät myös suomenkielinen kirjallisuus ja sanomalehdet, joissa julkaistiin kansallishenkisiä kirjoituksia, esiteltiin ja arvioitiin uutta suomenkielistä kirjallisuutta sekä kehoitettiin kansalaisia lukemisen pariin. (Liikanen 1995, 177, 254–257 ja passim.; Kurki 2002, 68.) Matilda seurasi lehtiä ja kirjoitti 1870-luvulla lukijakirjeitä *Veitikkaan*, fennomaaniseen pilalehteen, joten ainakin lehdistön kautta aate lienee hänet tavoittanut. Kanssakäyminen Merikarvian pappilan väen kanssa saattoi myös vaikuttaa, olivathan papit usein innokkaita suomalaisuuden asian kannattajia ja pappilat keskeisiä fennomanian välittäjiä maaseudulla (Sulkunen 2004, 48–51; Murtorinne 1992, 234–237, 321).

Roslin-Kalliolan sitoutumisen fennomaniaan voi nähdä myös identiteettikysymyksenä. Sosiaaliselta asemaltaan Matilda sijoittui kansan ja maalaisäätyläistön välimaastoon. Isä oli mäkitupalainen, mutta kuului Ahlströmien sukuun, jonka yhdestä haarasta kehittyi tunnettu teollisuussuku. Äiti oli puolestaan kirkkoherran avioton tyttärentytär. Matilda itse kasvoi ”pikku-pappilassa”, isoisoisänsä lesken vaatimattomassa kodissa. (Lähteenoja 1926, 18–24, 35–36.) Roslin-Kalliolan omaa sosiaalista taustaa leimannut kaksijakoisuus näkyy selvästi myös hänen tuotannossaan: tarinoissaan hän kuvaa maaseudun väkeä, tupien ja torppien ihmisiä, mutta varsinkin sukumuistelmissa kuvauksen kohteena ovat papit perheineen.

Eräänlaisena ”puolisäätyläisenä” sekä kauppiana ja kirjailijana Matilda edustaa sitä

1800-luvun mittaan kasvanutta, vanhan sääty-yhteiskunnan puitteisiin sopimatonta joukkoa, johon Irma Sulkusen mukaan fennomaani-ideologia erityisesti vetosi. Kansallisuusliikkeen piiriin alkoi vuosisadan loppupuolella rekrytoitua yhä enenevässä määrin kansakoulunopettajia, liike-elämän palveluksessa olevia ja vapaiden ammattien harjoittajia, joihin kirjailijatkin voinee laskea kuuluviksi. Sulkusen sanoin tämän joukon keskuudessa ”uhrautuvaan yhteistuntoon vetoava isänmaallinen ideologia tarjosi sopivan mentaalisen kiinnityspinnan säätyjen ulkopuolisilta muuten puuttuvalle kollektiiviselle identiteetille ja maailmankuvalle”. (Sulkunen 2004, 214–215.)

Matilda ilmaisi toistuvasti ja julkisesti suomenmielisyyttään ja motivoi sillä toimintaansa: ”Olen aina rakastanut isänmaatani yli kaiken, [--] ja pitänyt korkeimpana onnenani saada ottaa osaa työhön, joka tarkoittaa Suomen kansan kohottamista todelliseksi sivistyskansaksi” (Roslin-Kalliola 1921, 43). Hän osoitti kirjoituksissaan ja toiminnassaan samaa osallistumisen halua, joka oli yleisemminkin ominaista monelle 1800-luvun lopun ihmiselle ja joka ilmeni muun muassa yhdistysaktiivisuutena sekä erilaisissa kansalliskeräyksissä ja juhla järjestelyissä (Smeds 1987, 93, 96–104; Klinge 1997, 194). Yhdistystoiminnan tai kansallisten juhlien järjestämisen sijaan Roslin-Kalliola kanavoi isänmaallisen osallistumishalunsa ennen kaikkea puolijulkiseksi toiminnaksi, kirjoittamiseksi. Kirjoittaminen oli hänelle isänmaanrakkauden osoittamista ja osallistumista isänmaalliseen työhön [9].

Kirjoittamisen keinoin oli mahdollista osallistua isänmaan asiaan monin eri tavoin. Siten saattoi ilmaista kansalaismieltä ja ottaa kantaa, kuten Matilda teki laatiessaan *Satakuntaan* raittiusasiaa käsitelleen, erityisesti naisiin vedonneen kirjoituksensa [10] tai lähettäessään Turun ja Porin läänin maaherralle ns. suuren adressin kokoamista kommentoineen ja sanomalehtiinkin päätyneen kirjeensä [11]. Kaunokirjallisten tekstiensä kautta Roslin-Kalliola osallistui suomenkielisen kirjallisuuden luomiseen. Äidiltään ruotsin ja isältään suomen kielen oppinut Matilda kirjoitti päätoimiseksi kirjailijaksi siirtymisensä jälkeen pääasiassa suomeksi kutsuen suomea ”kirjailijakielekseen”; ruotsia hän käytti lähinnä uskonnollisissa teksteissään. Suomen kielen käytön Roslin-Kalliola esitti itsestäänselvyytenä, valitellen vain sitä, ettei hän oikein hallinnut kirjoitettua kieltä, koska oli oppinut ensin kirjoittamaan ruotsiksi.[12] Kielivalintaa ei Matildan kontekstissa ollut tarvetta perustella, vaan suomeksi kirjoittaminen oli kansallisuusaatteen omaksuneelle kirjailijalle 1800-luvun lopulla itsestäänselvyys, jollei peräti velvollisuus.

Raamatun tulkitsija

Myös Roslin-Kalliolan uskonnollisia tekstejä voi luonnehtia kansallisesti inspiroituneeksi ja osallistuvaksi kirjoittamisen muodoksi. ”Jumala ja isänmaa, siinä ne kaksi soihtua, jotka ovat valaisleet pitkää ja usein vaivalloista elämänpolkuani” (Roslin-Kalliola 1921, 66), kirjoittaa Matilda omaelämäkerrassaan. Suomalaisuusaatteen ohella uskonto herätyskristillisessä evankelisessa muodossaan oli keskeinen vaikuttaja kirjailijan elämässä ja ajattelussa. [13] Matildan vakaumuksen voi nähdä esimerkkinä kokonaisvaltaisesta uskonnollisuudesta, jota Pirjo Markkola on sivunnut tarkastellessaan uskonnon asemaa ja merkitystä erityisesti naisten elämässä 1800-luvulla. Markkola korostaa, etteivät aikalaiset eristäneet uskontoa ja uskonnollisuutta omaksi elämänalueekseen: kristillinen usko oli heidän maailmankuvansa perusta, se ohjasi laaja-alaisesti ajattelua ja suhtautumista asioihin eri elämänalueilla. (Markkola 2002, 149, 155.) Roslin-Kalliolalla kristillinen elämäkatsomus yhdistyi fennomaniaan, eikä hän tässäkin suhteessa ollut poikkeus ajassaan. 1800-luvun lopun Suomessa uskonto ja nationalismi kietoutuivat usein hyvin voimakkaasti yhteen: esimerkiksi Aleksandra Gripenbergille Jumalan hyväksi tehty työ oli isänmaan ja kansan palvelemista. (Sul-

kunen 1999, 93–95; Jalava 2005, 213.)

Fennomanian ja uskonnon välinen kiinteä keskinäinen sidos näkyi erityisesti Roslin-Kalliolan Raamattu-tulkinnossa. Hän uskoi, että Suomen kohtalo oli ennustettu Raamatussa. Uskonnollisen ennustuskirjallisuuden alueelle Roslin-Kalliolan oli johdattanut 1870-luvulla Merikarvian kirkkoherrana toiminut Gustaf Nyholm, joka oli kiinnostunut Raamatun apokalyptisista, lopun ajan tapahtumia ennustavista ja kuvaavista kirjoituksista. Erityisesti Nyholmia kiehtoi Suomen kohtalon tulkitseminen niiden valossa. (Roslin-Kalliola 1922, 3–4 ja passim.). Vuonna 1911 Matilda toimitti julkisuuteen tuolloin jo edesmenneen kirkkoherran puolesta tämän laatiman ennustuksen ihmiskunnan viimeisistä ajoista. Nimellä *Tan- kar om Gogs krig* julkaistu, maailmanpaloa ja tsaarinvallan häviötä ennustanut kirjoitus herätti paljon huomiota sekä lukijoiden että viranomaisten keskuudessa varsinkin ensimmäisen maailmansodan puhjettua kesällä 1914.[14]

Pitkälti Nyholmin ajatuksia seuraten Roslin-Kalliola kirjoitti 1900-luvun alussa yli kaksisataasivuisen teoksensa *Näyt Patmoksella*, jossa hän tulkitsee ihmiskunnan ja Suomen historiaa ja tulevaisuutta ennen kaikkea Johanneksen ilmestyksen pohjalta. *Patmoksen* ensimmäisessä, maailmanhistoriaa Ilmestyskirjan valossa tulkitsevassa osassa kirjoittaja todistaa, että tuhatvuotisen valtakunnan aika on jo eletty. Toinen osa käsittelee lopun aikaa, joksi kirjailija tulkitsee oman aikansa. Lopun aika on sortovaltaa, joka nähdään Raamatun Ilmestyskirjan pedossa ja rikoksissa Jumalaa vastaan. *Patmoksen* viimeinen osa käsittelee viimeistä tuomiota, jolloin valtiollisia pelkureita ja uskottomia rangaistaan. Tätä seuraa uudestisyntyminen, joka tuo mukanaan uuden ajan, ihmisen ja elämän uudessa maailmassa. [15]

Kristilliselle eskatologiakirjallisuudelle ominaisesti Roslin-Kalliola luo *Patmoksessa* kytöksen Raamatun ja oman ajan ilmiöiden välille. 1900-luvun vaihteen ja uuden vuosisadan alkupuolen kriisikokemukset ruokkivat Suomessa tulkintoja lopun ajoista. Myös Matildan kirkkoherra Nyholmin kuoleman jälkeen hiipunut halu Raamatun tutkimiseen voimistui poliittisen tilanteen kuumetessa (Roslin-Kalliola 1921, 33, 43–44). *Patmos* onkin mahdollista nähdä kirjoittajansa pyrkimyksenä käsitellä ja tulkita Suomen 1900-luvun vaihteen ajoin dramaattista tilannetta elämän toisen tukipylvään, kristillisen vakaumuksen, avulla. Apokalyptisten tekstien perinteeseen nojautuen Roslin-Kalliola myös kehottaa aikalaisiaan pitämään vaikeinkin aikoina kiinni uskostaan, sillä ”henkisillä aseilla on kristikunnan tätä so- taa käytävä” sekä tarjoaa rohkaisua muistuttamalla viimeisen tuomion pian koittavan ja uuden ajan olevan jo lähellä (Roslin-Kalliola 1922, 117; Räisänen 199, 41, 46).

Hengellinen kirjoittaminen ja Raamatun tulkinta tarjosivat Roslin-Kalliolalle lisäksi tilaisuuden omiin pohdintoihin kirjallisessa muodossa ja antoivat siten tilaa hänen uskonnollisuuden aktiiviselle ja älyllisesti suuntautuneelle puolelleen (vrt. Leskelä-Kärki 2002, 231, 248–249). Hän luki teologista kirjallisuutta, seurasi lehdissä käytyjä keskusteluja ja oli myös yhteydessä pappeihin ja muihin keskustelijoihin (Lähteenoja 1926, 248–249, 285–289). Matilda näki itsensä hengellisenä kirjailijana ja laski itsensä muiden raamatuntulkitsijoiden joukkoon. Teoksen *Näyt Patmoksella* voikin monine kirjallisuusviittauksineen nähdä osallistumisena tulkinnosta käytyyn keskusteluun sekä vuoropuheluna muiden tulkitsijoiden kanssa (Roslin-Kalliola 1922, 49, 148 ja passim.). Roslin-Kalliolalle Raamatun tutkiskelu oli työtä, johon hän käytti varsin paljon aikaa ja voimavaroja varsinkin elämänsä loppupuolella. Varsinkin *Patmos* oli monine eri versioineen työläs ja pitkäkestoinen hanke, mutta samalla työ sen parissa oli vanhenevan kirjailijan keskeinen elämänsisältö ja piti hänet virkeänä.[16] *Patmoksen* lisäksi Matilda kirjoitti joitakin kirjoituksia kristillisiin lehtiin, ja häneltä jäi kaksi raamatuntutkielman käsikirjoitusta (Lähteenoja 1926, 265).

Perimätiedon palvoja

Kansalliseen työhön osallistumisen lisäksi Roslin-Kalliolan kirjallisessa toiminnassa oli keskeistä säilyttämisen ajatus: kirjailija tunnustautui ”historiallisen perimätiedon palvojaksi”. Hän tunsu velvollisuudekseen merkitä muistiin tapahtumia, jotka tahtoi ”unhotukselta säilyttää”. [17] Muistelmallisuus ja historiallisuus ovat vahvasti läsnä Roslin-Kalliolan teksteissä. Merkittäviksi ja muistamisen arvoisiksi koetut tapahtumat olivat samoja kuin monilla aikalaisilla: *Muistelmia nälkävuodelta* eli talvi 1867–68 osallistui kansallisen tragedian kuvaukseen, ja julkaisemat *Pieniä säikäkeitä Suomen historiaa* kirjaa ylös tunnelmia suuren adressin ajalta. [18]

Roslin-Kalliola tuotti myös Merikarviaan ja Pohjois-Satakuntaan kiinnittyvää historiallista tietoa esimerkiksi todellisiin ihmiskohtaloihin perustuviissa kertomuksissaan *Snäkki* (1908) ja *Viron Tommi: kertomus Merikarvialta* (1908). *Päätyneen vuosisadan kynnyksellä: perhemuistoja* (1902) ja *Inkeri: perhemuistoja Ison-vihan ajalta* (1907) puolestaan kertovat Roslin-Kalliolan isoisoisän ja tämän suvun elämänvaiheista 1700-luvulta 1800-luvun alkuun [19]. Teokset liittyvät osaltaan traditioon, jossa naiset ovat vastanneet perhehistorian ja sukutiedon säilyttämisestä (vrt. Salmi–Niklander 2005, 75–79). Sukupuolihistoriallisesta näkökulmasta onkin kiinnostavaa huomata, miten Roslin-Kalliolalle läheiset kirjoittamisen ja historiallisen tiedon tuottamisen alueet – paikallishistoria, henkilöhistoria, muistelmat – edustavat juuri niitä historian esittämisen muotoja, jotka ovat olleet kirjoittaville naisille paitsi läheisiä, myös mahdollisia (Katainen 2000, 320, 325–326; Katainen ym. 2005, 14–15, 17–20).

Säilyttämisen ajatus oli mukana myös Roslin-Kalliolan toiminnassa kansanperinteen kerääjänä. Vuosina 1888 ja 1892 hän kirjoitti muistiin 49 satua, 21 runoa, 7 laulua, 15 taikaa ja 250 sananlaskua. Hän oli yksi ahkerimmista satakuntalaisen perinteen 130 kerääjästä 1880- ja 1890-luvuilla. (Salminen 1928, 224, 226.) Satakunnan keruut liittyivät 1880-luvun alussa käynnistyneeseen kansanperinteen keruukampanjaan, jonka taustalla oli vahvistunut kiinnostus kansallisia ja kulttuurisia symboleja, kuten kansanrunoutta ja Kalevalaa kohtaan. Perinteenkeruuta johti Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa (SKS) Eliel Aspelin, jonka vuonna 1883 laatima kansanrunouden keruuhjelma ja kansalaisille suunnattu keruukehoitus julkaistiin sanomalehdissä. Kampanja innosti laajoja kansalaispiirejä: ylioppilaiden lisäksi aktivoituivat opettajat ja seminaarilaiset sekä ns. tavallinen kansa. Vuosisadan lopulla perinteenkeruuseen osallistui Matildan tavoin yhä useammin myös naisia. [20] Roslin-Kalliolan kansanperinteen keräämisen voi nähdä paitsi säilyttävänä kirjoittamisena myös osana isänmaallista, osallistuvaa kirjoittamista. Kansanrunoudentutkimus oli osa kansakunnan rakentamista, joten aineiston kokoaminen tutkimukselle oli yhteistä asiaa hyödyttävää toimintaa. Samalla se oli työskentelyä sanojen kanssa ja siten Matildalle luonteva tapa osallistua isänmaalliseen työhön.

Roslin-Kalliolan historiatietoisuus ja ajatus säilyttämisen tärkeydestä liittyvät yleisemminkin 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun maailmassa vallinneeseen kokemukseen: yksi aikakausi oli päättymässä ja toinen alkamassa. Tämä näkyi myös kansanperinteen keräämisessä. (Kurki 2002, 77.) Matildalle kansanperinteen muistiin kirjoittaminen oli tietoista toimintaa arvokkaan tiedon säilyttämiseksi:

Olen pitkin elämäni tehnyt havaintoja kansan keskuudessa vielä tavattavista taioista, loitsuista y.m. [--] Vain antautumalla uskovaksi kuulijaksi onnistui minunkin pelastaa taikatieto ikuisesta unholasta. Niitä kerätessäni on minulla ollut hyvä tilaisuus nähdä syvemmillä kansan sielun hämäreihin kätköihin kuin

tavallisessa seurustelussa on mahdollista. (Roslin-Kalliola 1921, 58, 65.)

Matilda oli myös omaksunut aikansa käsityksiä ja ajatusmalleja. Esimerkiksi ilmaus ”taika-tiedon pelastaminen ikuisesta unholasta” noudattaa kansanrunoudentutkimuksen piirissä harrastettua ns. katoamisen diskurssia. Kansanperinteen ajateltiin olevan katoamassa osittain siksi, ettei rationaaliseen ajatteluun ja tietoon luottanut moderni ihminen enää kyennyt katsomaan ”kansan sielun hämääriin kätköihin”. (Kurki 2002, 77–78.) Modernin rationaalisen ajattelun ja kansan traditionaalisen ajattelun vastakkainasettelu näkyy selkeästi myös Roslin-Kalliolan 1890-luvun lopulla kirjoittamissa kertomuksissa, joissa ulkopuolinen kertoja kuvaa ”taikauskoista tietämätöntä kansaa” (Roslin-Kalliola 1897a ja 1897b). Itsensä kirjailija näki yhtäältä osaksi kansaa puhuessaan itsestään ”köyhänä torpantyttonä” (ks. esim. Roslin-Kalliola 1902, esipuhe), mutta toisaalta hän asettui katsomaan kansaa etäämpää kuvatessaan sitä tarinoidensa valistuneen, rationaalisen kertojan suulla tai antautuessaan sen uskovaksi kuulijaksi.

Sampo-tutkija

Roslin-Kalliola ei tyytynyt vain kansanperinteen ja sanaston keräämiseen, vaan lähetti SKS:lle vuonna 1892 tutkielmansa ”Sampo, onnen rasia, eli yleinen myötöpäiväisyys” [21]. Siinä hän esitti oman käsityksensä aiheesta, josta keskusteltiin muun muassa *Virittäjä*-lehden sivuilla ja joka koski sampo-sanana alkuperää, eri merkityksiä ja käyttöä [22]. Sampo-tutkielma oli Roslin-Kalliolalle itselleen ilmeisen tärkeä. Vielä paljon myöhemminkin siihen viitattaessa hänen äänessään on häivähdys tyytyväisyyttä ja tutkijan ylpeyttä työstään. [23]

Sampo-teksti edustaa kirjoittajansa kiinnostusta älylliseen pohdintaan ja tutkivaan kirjoittamiseen. Roslin-Kalliola seurasi kielitieteellisiä ja teologisia keskusteluja, ja oli selvillä tieteellisen kirjoittamisen periaatteista kuten lähdeviittauskäytännöistä, vaikka ne eivät hänen teksteissään aina toteutuneetkaan [24]. Perinneteksteissä näkyy myös, miten hän oli omaksunut tietyn tavan puhua ja esittää asiansa. Esimerkiksi kuvaus siitä, miten hän keräsi ”tietomiehiltään suusanallista todistusta”, tuo mieleen kenttätyötä tekevän kansanperinteen tutkijan metodologiset pohdinnat ja itsensä kohteestaan etäännyttävän tarkkailijan. (Ks. esim. Lähteenoja 1926, 235.) Matildan varsin muodollisella kielellä kirjoittamissa tutkivissa teksteissä on nähtävissä piirteitä, joihin Taru Nordlund on kiinnittänyt huomiota tutkissaan itseoppineiden kirjoittajien varhaisia tekstejä ja niiden kielellisiä malleja. Nordlundin mukaan kirjoittajat pyrkivät noudattamaan tietyn genren piirteitä (kuten konventiot ja fraseologia) sekä tuottamaan olemassa olevaan traditioon pohjautuvaa kieltä silloin, kun kyseessä oli selvästi käytännön motivoimat ja institutionaaliset tekstit kuten esimerkiksi asioimiskirje tai hallinnollinen teksti.[25] Roslin-Kalliolan kansanperinteen tutkimuksen alueelle tarkoitamissaan teksteissä omaksuma esitystapa oli itseoppineen keino kompensoida puutteellista oppineisuutta.

Sampo-tutkielma päättyi keruuaineiston käsittelystä ja järjestämisestä käytännössä vastanneen, kansanrunouden tutkijan uraansa aloitelleen Kaarle Krohnin pöydälle. Julkaistavaksi Krohn ei sitä kuitenkaan suositellut:

Mitä tutkimukseenne Sammosta tulee, niin sitä ei voitane ehdottaa Seuran kustannuksella painettavaksi. Lönnrotin Kalevalassa on yhtä ja toista, jota ei kansa sillä tavoin laula, vaan jonka hän itse semmoiseksi on laittellut. Siihen ei siis tutkimus voi perustua, vaan ainoasti toisintoihin eli niihin käsikirjoituksiin, joita sanasta sanaan kansan sanelun mukaan on kirjoitettu. Näitä

Teillä tietysti ei ole voinut olla käsillä, sillä painettu on niistä ainoasti yksi osa [...]26]

Krohnin arviossa kiteytyvät itseoppineen harrastaja-tutkijan hankaluudet: puutteellisesta koulutuksesta johtuneet riittämättömät perustiedot ja riittämätön lähdeaineisto. Korkeamman sivistyksen työssijaksi profiloitunut SKS ei 1890-luvulla ollut oikea paikka itseoppineen asianharrastajan tuotteiden julkaisemiselle (Sulkunen 2004, 182, 215). Sampo-tekstiä ei julkaistu, mutta Matilda sai kannustuspalkkiona 25 markkaa ”yleiseksi kehotukseksi teellisestä harrastuksesta” ja ”koska kirjoituksessanne on muutama arvokas tieto ja siihen katsoen, että se on taitavasti kokoonpantu ja taidolla esitetty” [27].

Roslin-Kalliolan ja Krohnin kirjeenvaihdossa oli yhtäältä kyse oppineen tutkijan ja itseoppineen maallikon ja harrastelijan kohtaamisesta sekä toisaalta sivistyneistön näkemyksestä, jonka mukaan kansan osana oli vain kerätä aineistoa, ei tutkia sitä. Tapaus muistuttaa – vaikkakin vaatimattomammassa mittakaavassa – kainuulaisen talonpojan ja suurkerääjän Heikki Meriläisen ja SKS:n kanssakäymistä (vrt. Kurki 2002, 13–14 ja passim.). Kaarle Krohnin arvio sampo-tekstin arvosta kansanrunouden tutkimukselle oli todennäköisesti aivan oikea, mutta tapaus on kiinnostava kahdesta muusta syystä. Ensinnäkin se osoittaa, ettei kansan kirjoitusharrastuksen ja perinteenkeruun keskinäinen suhde välttämättä ollut yksisuuntainen. Roslin-Kalliolan esimerkki vastaa Anna Makkosen esittämään kysymykseen, toimivatko SKS:n keruuvetoumukset pikemminkin väylänä kansanihmisten jo olemassa olleelle kirjoitusharrastukselle kuin olivat sen alkuunpanijana (Makkonen 2002, 17). Yhteydenotot SKS:aan keruun tiimoilta antoivat Matildalle tilaisuuden ajaa myös henkilökohtaisia asioita ja toimittaa eteenpäin oma kirjoituksensa. Makkosen avaamasta näkökulmasta Matilda Roslin-Kalliolan edustama ”tavallinen kansa” näyttäytyikin aktiivisesti kirjoitusmahdollisuuksia etsivänä toimijana. Toisekseen tapaus ”Sampo” on mahdollista tulkita siten, että Matilda näki keruun kautta avautuneessa yhteydessä SKS:aan tilaisuuden juuri tutkivalle kirjoittamiselleen. Hän haki julkaisijaa nimenomaan tutkimukselliselle tekstille.

Tein sen kansani hyväksi

”Rakastan isänmaatani ja sen tähden olen ahertanut, taistellut ja kestänyt”, Matilda Roslin-Kalliola kirjoitti Maila Talviolle talvella 1916 [28]. Toteamus tuo mieleen Theolinda Hahnssonin, Roslin-Kalliolan ikätoverin, jonka asenne kirjoittamiseen on usein kiteytetty lauseeseen ”En ole turhamaisuudesta kirjoittanut. – Tein sen kansani hyväksi.” Roslin-Kalliolan aktiivisen kirjoittamisen kausi ajoittui 1900-luvun vaihteeseen, mutta ajatusmaailmaltaan hän liittyi hyvinkin Hahnssonin edustamaan 1860–1880 -lukulaiseen kirjailijasukupolveen, joka Liisi Huhtalan sanoin piti itseään suomalaisuuden halpana työvoimana (Huhtala 1989, 148). Roslin-Kalliolan julkisin ja suorimmin ilmaiseva syy kirjoittaa oli osallistuminen ”kansalliseen työhön”.

Kansallisuusaatteen motivoima osallistuva kirjoittaminen oli kuitenkin vain yksi Roslin-Kalliolan kirjoittamisen ulottuvuus. Hänen kirjallinen toimintansa historiallisen tiedon säilyttäjänä nousi osittain 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun murrosajan kokemuksesta. Kirjoittamalla Matilda saattoi myös toteuttaa henkilökohtaista tarvettaan älylliseen pohdiskeluun ja tutkivaan kirjoittamiseen. Lisäksi kirjoittaminen oli luovaa toimintaa: runoissaan ja kaunokirjallisissa kertomuksissaan Matilda sai ilmaista niitä mielessään liikkuneita ”omia runollisia aiheita, joille halusin antaa muodon” [29]. Uskonnollinen kirjoittaminen toimi puolestaan isänmaallisena osallistuvana kirjoittamisena, tutkivana kirjoittamisena ja Jumalaan lähentävänä uskonnollisena kokemuksena. Uskonnollinen kirjoittaminen on sa-

malla hyvä esimerkki siitä, miten moninaisia, yhteen kietoutuneita ja usein samanaikaisesti yhdessä ja samassa tekstissä läsnä olevia Roslin-Kalliolan kirjoittamisen motiivit olivat.

Viitteet

- [1] Roslin-Kalliola 1921, 16–17, 27. Ks. myös esim. Elämäkerta-aineistoa I/1 (MRKA, SaMaK, Pori).
- [2] Anton Forssin kirje Matilda Roslin-Kalliolalle 11.5.1877 (MRKA, SaMaK, Pori); Lång 2006, 44-45.
- [3] Onnittelurunojen ja muun tilapäisrunouden laatiminen oli 1880-luvun puolenvälin tienoilla tyypillinen säätyläistön harrastus (ks. esim. Forssell 2001, 47), mutta myös kansan keskuudessa harrastettiin runoja ja niitä lähellä olevia arkkiveisuja. 1820–1850 -lukuihin on viitattu rahvaanrunoilijoiden aikana ja monet ns. kansankirjailijat aloittivat runoilla kuten esimerkiksi Pietari Päivärinta 1860-luvulla sekä Kauppis-Heikki ja Juhana Kokko 1870- ja 1880-luvuilla (Tarkiainen 1904, 10, 37, 46; Laurila 1956, 22, 27–28).
- [4] Landgren 1988, 280–285, 325, 369–372. Lehtityön merkitystä kirjailijaksi rekrytoitumisessa 1800-luvun lopulla on korostanut esim. Päivi Lappalainen (Lappalainen 2000, 46).
- [5] Esimerkiksi Eliel Aspelin tarkasti Eero Sissalan erään teoksen kieli- ja tyyliasun sekä laati siihen esipuheen (Lappalainen 2000, 54). Juhana Kokon ja Heikki Meriläisen tukija oli fennomaanilehtimies K. F. Kivekäs, ja Nestori Niemelän taustalla vaikutti hämeenlinnalainen kielimies Arvid Genetz. Kauppis-Heikin tukena olivat Minna Canth ja Juhani Aho. (Häggman 2001, 75, 450.) Kalle Sahan runot välitti Söderströmille Kaarle Krohn (Makkonen 2002, 17).
- [6] Ks. esim. Leskelä-Kärki 2002, 242. Leskelä-Kärjen tutkimat Krohnin sisarukset ovat esimerkki siitä, miten myös sivistyneistökirjailijoilla saattoi kirjoitustöiden saaminen olla työn takana huolimatta laajoistakin sosiaalisista verkostoista.
- [7] Ensimmäisen kerran termiä kansankirjailija käytti tietävästi Kustavi Grotenfelt vuonna 1881 arvostellessaan Valvojassa Pietari Päivärinnan kertomuksen Mökin Maiju (Laurila 1956, 17). Käsitteen määrittelystä ja sen problematiikasta ks. esim. Tarkiainen 1904, 8–82; Laurila 1956, 17–18 (alaviite); Huhtala 1981, 78–79 ja Lappalainen 2000, 50, 53–56. Kirjailijan sosiaaliseen ja / tai koulutukselliseen taustaan perustuvan määrittelyn lisäksi käsitettä voi lähestyä lukijoiden kautta. Ns. kansankirjailijoiden lukijat tulivat todennäköisesti useammin sivistyneistön ulkopuolelta kuin muiden kirjailijoiden. Aikalaiset myös mielsivät kansankirjailijoiden yhdeksi tehtäväksi ”kaltaistensa” eli kansan houkuttelemisen lukemisen pariin (Tarkiainen 1904, 82). Varsinkin alkuvaiheessa kansankirjailijat nauttivat kuitenkin laajaa kannatusta sekä kriitikkojen (sivistyneistön) että lukevan yleisön keskuudessa (Lappalainen 2000, 51, 54).
- [8] Matilda Roslin-Kalliolan kirje Werner Söderströmille 12.2.1889. Aina Lähteenojan lainaamana Suomen Kuvalehden numerossa 50(1934), 1818.
- [9] Ks. esim. Matilda Roslin-Kalliolan kirje Maila (Talvio) Mikkolalle 10.6.1917 (MMA, KA).
- [10] Satakunta 18.4.1899. Teoksessa Lähteenoja 1926, 191–192.
- [11] Roslin-Kalliola 1921, 50–52; Lähteenoja 1926, 176–187. Roslin-Kalliolan yllätykseksi kirje päättyi helsinkiläisen Nya Pressenin sivuille ja sai aikaan keskustelua, joka levisi ainakin Uuden Suomettaren ja Satakunnan palstoille.
- [12] Roslin-Kalliola 1921, 39; Lähteenoja 1926, 155–156; Konseptit (a) ja Elämäkerta-ai-

neistoa I/1 (MRKA, SaMaK, Pori).

[13] Lång 2006, 92–93. Matilda koki uskonnollisen herätyksen 1860-luvun alussa ja löysi oman hengellisen kotinsa hedbergiläisen evankelisen liikkeen piiristä (Roslin-Kalliola 1921, 29–31; Lång 2006, 76–78).

[14] Roslin-Kalliola 1912, 28; Roslin-Kalliola 1917, 40; Lähteenoja 1926, 116, 248, 253. Gogin suomentaja ja suomennoksen kustantaja saivat syytteen majesteettirikoksesta kesällä 1914. Tekstin julkisuuteen toimittajana Matilda tuli vedetyksi mukaan asiaan. Hän ei itse ollut syytettynä, mutta hänet haastettiin todistajaksi Turun hovioikeuteen. (Lähteenoja 1926, 255.)

[15] Roslin-Kalliola 1922, 84, 97, 116–117, 124–127, 134, 191–195. Roslin-Kalliolan mukaan vuosi 1897 oli tuhatvuotisen ajan päätepiste (Roslin-Kalliola 1922, 134).

[16] Matilda Roslin-Kalliolan kirje Matilda Holmille 21.6.1922 (MRKA, SaMaK, Pori); Lång 2006, 36–37.

[17] Elämäkerta-aineistoa I/1 (MRKA, SaMaK, Pori); Roslin-Kalliola 1921, 11, 39.

[18] Roslin-Kalliola 1921, 69–119; Konseptit (b) (MRKA, SaMaK, Pori) Nälkävuosikuvauksista ks. Latvala 2005, 181–184, 254.

[19] Lång 2006, 115. Roslin-Kalliolan paikallishistoriallista tuntemusta ja henkilöhistoriallista tietämystä hyödynsivät muun muassa Juhani Aho Ahlström -elämäkerrassaan (1904) sekä myöhemmin 1960-luvulla Martti Santavuori Merikarvia-historiikissaan.

[20] Matilda Roslin-Kalliolan kirjeet SKS:lle 11.4.1903, 13.4.1904, 2.6.1904 ja 5.6.1904 (SKS KIA); Sulkunen 2004, 184, 200, 215–216.

[21] Matilda Roslin-Kalliolan kirje F. W. Rothstenille 1.5.1892 (SKS KIA)

[22] Yhteenveto Virittäjän keskustelusta lehden numerossa 8:1902, 121–127.

[23] Ks. esim. Matilda Roslin-Kalliolan kirje F. W. Rothstenille 1.5.1892 ja Kaarle Krohnille 29.5.1892 (SKS KIA) sekä Matilda Roslin-Kalliolan (lähettämätön?) kirje Suomen Kirjailijaliitolle 1910 (MRKA, SaMaK, Pori).

[24] Ks. esim. Matilda Roslin-Kalliolan kirje F. W. Rothstenille 1.5.1892 (SKS KIA).

[25] Nordlund 2005. Nordlundin tutkimuksen kohteena ovat olleet talonpoikien kauppakirjeet 1800-luvun alusta.

[26] Kaarle Krohnin kirje Matilda Roslin-Kalliolalle 20.5.1892 (MRKA, SaMaK, Pori).

[27] F. W. Rothstenin kirje Matilda Roslin-Kalliolalle 31.7.1892 ja Kaarle Krohnin kirje Matilda Roslin-Kalliolalle 20.5.1892 (MRKA, SaMaK, Pori).

[28] Matilda Roslin-Kalliolan kirje Maila (Talvio) Mikkolalle 1.3.1916 (MMA, KA).

[29] Roslin-Kalliola 1921, 39. Kaarle Krohnille hän kuvasi tarvettaan kirjoittaa ”sisälliseksi vetämykseksi” (Matilda Roslin-Kalliolan kirje Kaarle Krohnille 29.5.1892 (SKS KIA)).

Lähteet ja kirjallisuus

Painamattomat lähteet

Kansallisarkisto, Helsinki (KA)

Maila (Talvio) Mikkolan arkisto (MMA KA)

Matilda Roslin-Kalliolan kirjeet Maila (Talvio) Mikkolalle

Satakunnan maakuntakirjasto, Pori (SaMaK)

Matilda Roslin-Kalliolan arkisto (MRKA, SaMaK, Pori)

Kirjeenvaihto (vastaanotetut):

Anton Forssin kirjeet Matilda Roslin-Kalliolalle

Kaarle Krohnin kirjeet Matilda Roslin-Kalliolalle

F. W. Rothstenin kirjeet Matilda Roslin-Kalliolalle

Kirjeenvaihto (lähetetyt):

Matilda Roslin-Kalliolan kirjeet Matilda Holmille

Matilda Roslin-Kalliolan (lähettämätön?) kirje Suomen Kirjailijaliitolle

Konseptit(b)

Elämäkerta-aineistoa I/1

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto, Helsinki (SKS KIA)

Matilda Roslin-Kalliolan kirjeet Kaarle Krohnille

Matilda Roslin-Kalliolan kirjeet F. W. Rothstenille

Matilda Roslin-Kalliolan kirjeet Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle

Painetut lähteet

Roslin-Kalliola, Matilda 1897a. Missä ja milloin kuolema tapahtui? Helsinki: Kansanvalistusseura.

Roslin-Kalliola, Matilda 1897b. Kuollutko vai vaelekuollut? Helsinki: Kansanvalistusseura.

Roslin-Kalliola, Roslin-Kalliolan 1902. Päättäneen vuosisadan kynnyksellä. Mikkeli: Kansanvalistusseura.

Tarkiainen, Viljo 1904. Kansankirjailijoita katsomassa. Helsinki: WSOY.

Kallio, O. A. 1912. Uudempi suomalainen kirjallisuus. Jälkimmäinen osa: Myöhempi eli murrosten aika. Porvoo : WSOY.

Roslin-Kalliola, Matilda 1921. Viestini menneiltä sukupolvilta: Matilda Roslin-Kalliolan elämä ja kertoelmat. Helsinki: WSOY.

Roslin-Kalliola, Matilda 1922. Näyt Patmoksella. Tampere: Maaseudun sanomat.

Lähteenoja, Aina 1926. Matilda Roslin-Kalliola. Pori: Satakunnan Kirjallinen Kerho.

Kirjallisuus

Forssell, Pia 2001. Charlotta Falkman. Unohdetun kirjailijan kertomuksia hyveestä, sivistyksestä ja toimeentulon vaikeudesta. Teoksessa Lappalainen, Päivi & Grönstrand, Heidi & Launis, Kati (toim.), Lähikuvassa nainen. Näköaloja 1800-luvun kirjalliseen kulttuuriin. Helsinki: SKS, 43–67.

Huhtala, Liisi 1981. Kuu torpparin aurinko. Torppari-aihe suomalaisessa kaunokirjallisuudessa 1809–1918. Helsinki: SKS.

Huhtala, Liisi 1989. ”En ole turhamaisuudesta kirjoittanut”. Teoksessa Nevala, Maria-Liisa (toim.), ”Sain roolin johon en mahdu”. Suomalaisen naiskirjallisuuden linjoja. Helsinki: Otava, 146–154.

Häggman, Kai 2001. Piispankadulta Bulevardille. Werner Söderström Osakeyhtiö 1878–1939. Helsinki: WSOY.

Jalava, Marja 2005. Minä ja maailmanhenki. Moderni subjekti kristillis-idealisisessa kan-

- sallisajattelussa ja Rolf Lagerborgin kulttuuriradikalismissa n. 1800–1914. Helsinki: SKS.
- Katainen, Elina 2000. Naiset ja suomalainen historiankirjoitus ennen toista maailmansotaa. Teoksessa Kettunen, Pauli & Kultanen, Auli & Soikkanen, Timo (toim.), *Jäljillä. Kirjoituksia historian ongelmista. Osa 2.* Turku: Kirja-Aurora, 317–335.
- Katainen, Elina & Kinnunen, Tiina & Packalén, Eva & Tuomaala, Saara 2005. Naiset historiankirjoittajina. Akateeminen marginaali ja uuden tiedon tuottaminen. Teoksessa Katainen, Elina ym. (toim.), *Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa.* Helsinki: SKS, 11–49.
- Klinge, Matti 1997. *Kaukana ja kotona.* Espoo: Schildt.
- Kurki, Tuulikki 2002. Heikki Meriläinen ja keskusteluja kansanperinteestä. Helsinki: SKS.
- Landgren, Lars 1988. *Kieli ja aate ? politisoituva sanomalehdistö 1860–1889.* Teoksessa Tommila, Päiviö & Landgren, Lars & Leino-Kaukiainen, Pirkko, *Suomen lehdistön historia. Osa 1: Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905.* Kuopio: Kustannuskiila, 267–420.
- Lappalainen, Päivi 2000. *Koti, kansa ja maailman tahraava lika. Näkökulmia 1880- ja 1890-luvun kirjallisuuteen.* Helsinki: SKS.
- Latvala, Pauliina 2005. *Katse menneisyyteen. Folkloristinen tutkimus suvun muistitiedosta.* Helsinki: SKS.
- Laurila, Vihtori 1956. *Suomen rahvaan runoniekat sääty-yhteiskunnan aikana. I osa.* Helsinki: SKS.
- Leskelä-Kärki, Maarit 2002. Aune Krohnin kristillinen ja kirjoittava elämä. Tulkintoja 1900-luvun alun naisten uskonnollisuudesta. Teoksessa Terho, Henri (toim.), *Hetkiä historiassa.* Turku: Turun yliopisto, 221–256.
- Liikanen, Ilkka 1995. *Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja suomalaisen puolueen synty.* Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Lång, Reija 2006. *Matilda Roslin-Kalliola (1837–1923) ja kirjoittamisen monet merkitykset. Pro gradu -tutkielma. Historian laitos, kulttuurihistorian oppiaine.* Turku: Turun yliopisto.
- Makkonen, Anna 2002. *Ääni ja kirjoitus. Omaelämäkertoja 1800-luvun Suomesta.* Teoksessa Makkonen, Anna (toim.), *Karheitä kertomuksia. Itseoppineiden omaelämäkertoja 1800-luvun Suomesta.* Helsinki: SKS, 7–20.
- Markkola, Pirjo 2002. *Uskonto ja sukupuoli pohjoismaisessa historian tutkimuksessa. Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja 89–91/1999–2001 (2002),* 143–156.
- Mielonen, Jouni 1994. *Autonomian ajan keskeiset suomalaiset kirjailijat: sosiaalinen, alueellinen ja koulutuksellinen tausta.* Teoksessa Kuittinen, Pertti & Sevänen, Erkki & Turunen, Risto (toim.), *Tekstin takaa. Tutkimuksia suomalaisesta kirjallisuusjärjestelmästä.* Joensuu: Joensuun yliopisto, 24–51.
- Molarius, Päivi 1997. *”Aatteen airut ja Minä I”. Fennomania ja sivistyneistö vuosisadan vaihteen suomenkielisessä kirjallisuudessa.* Teoksessa Karkama, Pertti & Koivisto, Hanne (toim.), *Älymystön jäljillä. Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä.* Helsinki: SKS, 297–317.
- Molarius, Päivi 1999. *Fennomaanisen merkitysjärjestelmän muotoutuminen 1800-luvun Suomessa.* Teoksessa Koistinen, Tero ym. (toim.), *Kaksi tietä nykyisyyteen. Tutkimuksia kirjallisuuden, kansallisuuden ja kansallisten liikkeiden suhteista Suomessa ja Virossa.* Helsinki: SKS, 67–83.
- Murtorinne, Eino 1992. *Suomen kirkon historia. Osa 3. Autonomian kausi 1809?1899.* Helsinki: WSOY.
- Murtorinne, Eino 1995. *Suomen kirkon historia. Osa 4. Sortovuosista nykypäiviin 1900?*

1990. Helsinki: WSOY.
- Mäkinen, Ilkka 1997. ”Nödvändighet af LainaKirjasto”. Modernin lukuhaluun tulo Suomeen ja lukemisen instituutiot. Helsinki: SKS.
- Nordlund, Taru 2005. Kirjoittamisen funktioista tekstilajeihin–itseoppineiden kirjoittajien kielelliset mallit. Esitelmän tiivistelmä SKS:n ja Kotuksen järjestämästä seminaarista Kirjoitustaidosta kirjalliseen kulttuuriin 3.–4.3.2005.
- Nygård, Toivo 1988. Poliittisten vastakohtaisuuksien jyrkentyminen sanomalehdistössä. Teoksessa Nygård, Toivo & Salokangas, Raimo, Suomen lehdistön historia. Osa 2. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan. Kuopio: Kustannuskiila, 9–166.
- Närvä, Juhani 1979. Oulun sanomalehdet ja kirjallisuus 1876–1917. Teoksessa Runoutta ja nurkkaromaaneja. Sanomalehdistö kaunokirjallisuuden julkaisijana ennen vuotta 1917. Helsinki: Suomen sanomalehdistön historia –projekti, 25–42.
- Ollila, Anne 1998. Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. Helsinki: SKS.
- Rahikainen, Marjatta 2001. Herrasväki, työväki ja palkkatyö toimeentulon lähteinä kaupungeissa. Teoksessa Rahikainen, Marjatta & Räisänen, Tarja (toim.), ”Työllä ei oo kukkaan rikastunna”. Naisten töitä ja toimeentulokeinoja 1800- ja 1900-luvulla. Helsinki: SKS, 118–145.
- Räisänen, Heikki 1999. Raamattu ja lopunodotus. Teoksessa Tuomas M. S. Lehtonen (toim.), Lopun leikit. Uskon, historian ja tieteen eskatologiat. Helsinki: Gaudeamus, 38–58.
- Salmi-Niklander, Kirsti 2005. Käsin kirjoitettua. 1800-luvun lopun nuoret naiset historian opiskelijoina ja tutkitsijoina. Teoksessa Katainen, Elina ym. (toim.), Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa. Helsinki: SKS, 75–97.
- Salminen, Väinö 1928. Kansanrunouden keräyksistä Satakunnassa. Teoksessa Satakunta. Kotiseutututkimuksia II. Helsinki: Satakuntalainen osakunta, 221–229.
- Santavuori, Martti 1981. Merikarvian historia 1900-luvun alkuun. Merikarvia: Merikarvian kunta.
- Smeds, Kerstin 1987. Joukkotapahtumat ja Suomi-identiteetti. Teoksessa Alapuro, Risto ym. (toim.), Kansa liikkeessä. Helsinki: Kirjayhtymä, 91–107.
- Sulkunen, Irma 1999. Liisa Eerikintytär ja hurmosliikkeet 1700–1800 -luvulla. Helsinki: Gaudeamus.
- Sulkunen, Irma 2004. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1831–1892. Helsinki: SKS.
- Wilkama, Sisko 1938. Naissivistuksen periaatteiden kehitys Suomessa 1840–1880-luvuilla. Pedagogis–aatehistoriallinen tutkimus. Helsinki.

*Filosofian maisteri **Reija Lång** on kulttuurihistorian jatko-opiskelija Turun yliopiston historian laitoksella.*